

УДК 334.758.4:338.43

*Л. М. Левківська, к.е.н., доцент,
Житомирський національний агроекологічний університет
Т. В. Швець, к.е.н., доцент,
Житомирський національний агроекологічний університет*

ФОРМУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНТЕГРОВАНИХ СТРУКТУР В АГРОБІЗНЕСІ

*L. Levkivska, Candidate of science
in Economics (PhD), Associate professor
T. Shvets, Candidate of science
in Economics (PhD), Associate professor
Zhytomyr National Agroecological University*

FORMING AND FUNCTIONING OF THE COMPUTER INTEGRATED STRUCTURES IN AGRIBUSINESS

АНОТАЦІЯ. Обґрунтовано доцільність формування та функціонування інтегрованих структур в агробізнесі. Представлено основні результати дослідження сутності та значення агрохолдингів як нової інтеграційної форми організації господарювання в аграрному бізнесі.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: інтеграція, об'єднання, інтегровані структури, агробізнес, холдинги, агрохолдинг.

ANNOTATION. Expediency of forming and functioning of integrated structures is reasonable in agribusiness. Some main results of investigation of essence and content of agriholdings as a new integrative forms of economic activity in agrarian business.

KEYWORDS: integration, association, computer-integrated structures, agribusiness, holdings, agrarian holding.

Постановка проблеми. Аграрні перетворення в Україні створили сприятливі умови для формування інтегрованих структур, що є новим підходом в організації сільськогосподарського виробництва. Такі суб'єкти мають змогу ефективно поєднувати у собі більшість видів економічної діяльності, що дозволяє їм практично реалізовувати розширену модель кругообігу капіталу в умовах товарно-грошових відносин. Основними мотивами інтеграційних процесів в агробізнесі є підвищення прибутковості, мінімізація більшості видів підприємницьких ризиків і здійснення виробничої діяльності на засадах розширеного відтворення, посилення конкурентних позицій, диверсифікація виробництва, зниження ступеня залежності від зовнішніх джерел сировини (постачальників), поглиблення спеціалізації тощо.

Аналіз існуючих досліджень за даною проблемою. Проблему формування та розвитку інтеграційних формувань досліджують у своїх роботах такі вітчизняні вчені, як Амбросов В.Я., Андрійчук В.Г., Бланк І.О., Бойко В.І., Данкевич А.Є., Криворучко В.І., Лукін І.І., Макаренко П.М., Малік М.Й., Месель-Веселяк В.Я., Мос-тенська Т.Л., Нелеп В.М., Саблук П.Т., Шиян В.Й. та ін. Значну увагу цим питання присвячено також у працях і зарубіжних дослідників, таких як П. Баркер, Дж. Бейлі, Девід М. Бішоп, С. О'Борн, Патрік А. Гохан, Френк Ч. Еванс, Дж. Лодон, К. Лодон, Б. Пешеро Петі, У.Ф. Шарп, В.В. Скобелева та ін. В літературних джерелах досить детально розглянуто проблеми інтеграційного розвитку підприємств різних галузей і форм власності, однак існують окремі аспекти, які потребують більш ґрунтовного опрацювання.

Метою даного дослідження є визначення та обґрунтування особливостей формування та функціонування інтегрованих структур в агробізнесі.

Виклад основного матеріалу. Сучасний етап розвитку ринкової економіки характеризується інтеграцією банків, інвестиційних і страхових компаній, а також виробничих і переробних підприємств, шляхом створення нових організаційних бізнесових структур — ін-

тегрованих об'єднань, що виникають на основі масштабної концентрації виробництва та капіталу. Передумовою розвитку інтеграційних процесів в агробізнесі є ширше використання економічного, соціального, земельного, виробничого, фінансового, наукового та трудового потенціалу з метою підвищення темпів росту виробництва та якості сільськогосподарської продукції. Під агропромисловою інтеграцією розуміють процес об'єднання пов'язаних у технологічному ланцюгу підприємств різних галузей АПК, які забезпечують послідовну реалізацію технологічного процесу виготовлення кінцевого споживчого продукту, що забезпечує високий синергетичний ефект від свого функціонування як системи [1].

Інтегровані підприємницькі структури — це об'єднання економічно самостійних підприємств (організацій), що створюються на основі консолідації активів або реалізації договірних (контрактних) відносин для здійснення спільної діяльності та досягнення спільної мети в умовах ринкової трансформації української економіки [2]. Під інтегрованими об'єднаннями або інтегрованими структурами також найчастіше розуміють сукупність підприємств (як з однієї галузі, так і різногалузевих), що функціонують як єдина система та мають спільну мету господарювання. Підприємства, що входять до складу інтегрованої структури, є цілісними фінансово-майновими комплексами, які можуть самостійно виконувати виробничо-комерційні операції, ефективно здійснювати господарсько-фінансову діяльність і бути конкурентоспроможними на ринку [3]. Метою створення інтегрованих структур є спільне вирішення конкретних задач (проектів), підвищення ефективності використання матеріальних, фінансових та інших ресурсів, організація спільної діяльності, акумуляція знань та інформації, спеціалізація та кооперування, а також проведення інших заходів виробничого, комерційного чи природоохоронного характеру.

У світовій практиці до інтегрованих об'єднань відносять холдингові компанії, фінансово-промислові групи, консорціуми, транснаціональні корпорації, стратегічні альянси, синдикати, пули тощо. Згідно законодавства України до інтеграційних структур належать об'єднання підприємств, а саме асоціації, корпорації, консорціуми, концерни, промислово-фінансові групи, холдинги. Вищенаведені підприємства можуть бути створені за допомогою різних форм інтеграції. Так, В.С. Ніценко виділяє такі форми інтеграції як злиття, приєднання (поглинання), спільне підприємство, контрактна, альянс, кластер [4].

Широкого поширення в агробізнесі за останній період набули такі інтегровані структури як холдинги. Законодавство України визначає холдингову компанію як публічне акціонерне товариство, яке володіє, користується та розпоряджається холдинговими корпоративними пакетами акцій двох або більше корпоративних підприємств, забезпечує право вирішального впливу на господарську діяльність корпоративного підприємства, тобто сукупність юридичних осіб, зв'язаних контрактними відносинами чи активами [5]. Агрохолдинг (від англ. *holding* – тримання, зберігання) — це сукупність материнської компанії та контрольованих нею дочірніх компаній, що здійснюють господарську діяльність у сфері виробництва та переробки сільськогосподарської продукції [6].

А.С. Данкевич вважає, що специфічною особливістю агрохолдингів є здатність на основі синергетичних ефектів забезпечувати генерацію прибутку, запроваджувати у виробництво нові системи, охоплювати весь цикл виробництва, переробки та реалізації продукції й цілеспрямовано відтворювати галузь на новій технологічній, організаційній та економічній основі [7]. Використовуючи найсучасніші технології та новітню техніку, агрохолдингам вдалося досягти високої продуктивності виробництва, забезпечити отримання високих врожаїв і сконцентрувати великі площі земель сільськогосподарського призначення в обробітку.

Масове створення агрохолдингів в Україні розпочалося ще з 2005 р. і спостерігається тенденція до збільшення їх кількості. Так, якщо у 2007 р. було відомо про існування 18 агрохолдингів, у 2009 р. їх кількість збільшилась до 33, то у 2012 р. сільськогосподарську діяльність здійснювало близько 129 агрохолдингових формувань. За підрахунками науковців, такі формування контролюють близько 8,7 млн га, тобто 21 % сільськогосподарських угідь країни, у тому числі 42,6 % угідь, які обробляють сільськогосподарські підприємства. Крім цього агрохолдинги вже поглинули або взяли під контроль понад 6000 сільськогосподарських підприємств традиційного типу [8].

Протягом останніх років спостерігаються тенденції до збільшення земельного банку вітчизняних агрохолдингів, виходу їх на міжнародний ринок капіталу, злиття і поглинання, а також прагнення аграрних компаній середньої ланки перерости в структуру агрохолдингу за рахунок накопичення землі та залучення міжнародних інвестицій. Станом на початок 2014 р. найбільшими агрохолдингами в Україні стали «UkrLandFarming plc», Кернел Груп,

NCH Capital, ПАТ «Миронівський хлібопродукт», Мрія Агрохолдинг та ін. (табл. 1).

Таблиця 1

НАЙБІЛЬШІ АГРОХОЛДИНГОВІ ФОРМУВАННЯ В УКРАЇНІ

№	Агрохолдинг	Спеціалізація	Земельний банк, тис. га	
			2013 р.	2014 р.
1	UkrLandFarming	Виробництво с.-г. продукції, промислове виробництво яєць і яєчних продуктів, пебреробка, зберігання і торгівля зерновими та технічними культурами, дистрибуція	532	670
2	NCH	Виробництво зернових та олійних культур, а саме: пшениці, рапсу, кукурудзи, соняшнику, сої	400	400
3	Кернел Групп	Виробництво с.-г. продукції, соняшnikової олії, шроту	369	405
4	Миронівський Хлібопродукт	Виробництво курятини (на 2013 р. займало 50 % ринку курятини в Україні), а також зернових, комбікормів	280	320
5	Мрія Агрохолдинг	Виробництво с.-г. продукції: пшениці, рапсу, кукурудзи, цукрового буряку, картоплі, гречки, ячменю, гороху, сої та ін.	295	298
6	Українські аграрні інвестиції	Виробництво с.-г. продукції: пшениці, кукурудзи, соняшника, рапсу, сої, ячменю	260	261
7	Астарта-Київ	Виробництво цукрового буряку, зернових и олійних культур, а також продукції тваринництва	245	245
8	HarvEast	Виробництво продукції рослинництва (пшениці, соняшника, ячменя, багаторічних трав, кукурудзи, кормового сорго), а також молочного тваринництва, комбікормів	220	197
9	Агротон	Виробництво продукції рослинництва (соняшник, пшениця та ін.), а також тваринництва і окремих продуктів харчування	209	151
10	Sintal Agriculture	Виробництво с.-г. продукції та цукру	150	150

Джерело: розроблено автором на основі [9].

Як свідчать дослідження, Група UkrLandFarming є найпотужнішим в Україні вертикально інтегрованим аграрним холдингом, який керує найбільшим у країні і восьмим у світі земельним банком площею 670 тис. га. Група представлена у 22 із 24 регіонів України, а також в Автономній Республіці Крим. У структуру агрохолдингу UkrLandFarming входить більше ніж 230 провідних українських компаній, які здійснюють господарську діяльність, а саме компанія «AVANGARDCO IPL» (займає 57 % на ринку промислового виробництва яєць і 91 % ринку сухих яєчних продуктів країни), ПАТ «Компанія «РАЙЗ», а також 111 горизонтальних сховищ для зерна, 6 насінневих заводів, 19 птахофабрик, 9 ферм з вирощування курей-несучок, 3 репродуктора, 3 селекційних господарства, 6 комбікормових заводів, завод з виробництва яєчних продуктів «Імперово Фудс», 6 цукрових заводів, 19 м'ясокомбінатів і 2 заводи з виробництва шкіри та ін.

Українські агрохолдинги займаються не тільки нарощуванням земельних банків, але і збільшенням потужностей зі зберігання зерна. Це стосується і агрохолдингу UkrLandFarming, який надає послуги зі зберігання зерна. На період 2014—2015 рр. було заплановано будівництво тринадцяти комбікормово-елеваторних комплексів у дванадцяти регіонах України загальною потужністю 2,3 млн т одночасного зберігання пшениці та 1 млн 900 тис. т комбікормів, планується довести сумарну потужність одночасного зберігання пшениці до 3,6 млн т.

Компанія UkrLandFarming за результатами 2013 р. збільшила чистий прибуток у порівнянні з 2012 р. на 39 % — до 754 млн дол. США. Виручка компанії за звітний період зросла на 10 % і становила у 2013 р. 2 млрд дол. США, операційний прибуток — на 37 % (925 млн дол. США), валовий прибуток — на 7 % (799 млн дол. США). Як свідчать результати діяльності UkrLandFarming, виручка від реалізації сільськогосподарських культур у 2013 р. зросла на 32 % і становила 662 млн дол. США, обсяги виробництва та реалізації насіння зросли на 5 % (113 млн дол. США), цукру — на 6 % (130 млн дол. США). У виробництві продукції тваринництва в компанії теж відбулися позитивні зміни за період 2012—2013 рр. Так, виробництво молока збільшилося на 39,5 % (до 102 тис. т), м'яса — на 22,7 % (до 19,2 тис. т), а яєць і яєчних продуктів — на 11,6 % і становило у 2013 р. 7,019 млрд шт. Слід зазначити, що в 2013 р. в агрохолдингу на 56,2 % зріс урожай сільськогосподарських культур і сягнув 4,112 млн т. У

2013 г. UkrLandFarming експортував 1,26 млн т зерна через власну компанію-трейдера [10].

Дослідження діяльності агрохолдингів, як форми організації агробізнесу, засвідчує, що основним шляхом їх створення є інвестування капіталу, вітчизняного чи іноземного походження, спочатку в переробну промисловість, що забезпечує значно швидший його обіг і окупність. Зокрема це стосується олієжирової, борошномельної, хлібопекарської, цукрової, м'ясо-молочної промисловості. Наступним етапом капіталовкладень є сфера збуту продукції через розбудову логістики і власної торговельної мережі. З накопиченням необхідних фінансових ресурсів уже на третій стадії створювалося власне сільськогосподарське виробництво через оренду земельних і частково майнових паїв і закупівлю необхідних ресурсів, насамперед сучасної техніки.

Таким чином, інтегровані структури здатні підвищити ефективність аграрного сектора економіки, здійснювати позитивний вплив на розвиток регіонів, інфраструктури, створювати нові технології, сприяти зростанню зайнятості, тобто вирішувати комплекс гострих соціально-економічних проблем [11]. Інтеграція сприяє скороченню чисельності збиткових підприємств шляхом допомоги тим з них, що є незамінними у загальному продуктовому та технологічному ланцюгу. Зростання виробництва у вітчизняних інтегрованих структурах відбувається переважно за рахунок відновлення та завантаження переробних потужностей, що є важливим фактором мобілізації додаткових інвестиційних ресурсів для економічного розвитку.

Однак, поряд з позитивними факторами функціонування інтегрованих структур в агробізнесі, зокрема таких як агрохолдинги, більшість фахівців відмічають і ряд негативних моментів. У першу чергу це пов'язано з розвитком монопольного становища на ринку оренди землі та ринку сільськогосподарської продукції, переважання високоінтенсивного виснажливого землеробства з порушенням вимог сівозмін, збереження родючості ґрунтів, що призводить до погіршення стану сільськогосподарських угідь. Слід також зазначити, що агрохолдинги як юридичні особи зареєстровані не у сільській місцевості за місцем оренди землі (а окремі агрохолдинги взагалі зареєстровані в офшорних зонах), що призводить до зменшення платежів у місцеві бюджети та неможливості фінансового забезпечення соціальної сфери сільських територій.

Висновки. Формування та розвиток інтегрованих формувань в агробізнесі є результатом здійсненої аграрної реформи і, зокрема, земельної. Найпоширенішою формою інтеграції в Україні стали агрохолдинги, які забезпечують ефективне функціонування «продуктового ланцюга». За рахунок ведення великомасштабного бізнесу інтегровані структури мають можливість застосовувати сучасну високопродуктивну техніку та новітні технології і завдяки цьому істото підвищувати продуктивність ресурсів, знижувати собівартість продукції, бізнес-ризик, підвищувати конкурентоспроможність як на внутрішньому, так і на світових ринках і в результаті підвищувати ефективність виробництва. Але процес інтеграції агробізнесових структур потребує узгодження та гармонізації відповідних законодавчих актів, адаптації існуючого закордонного досвіду для сприяння інтеграції вітчизняної та світової економіки.

Література

1. *Гарасим А. П.* Формування і ефективність інтегрованих виробництв у молокопродуктовому підкомплексі АПК: дис. ... канд. екон. наук: 08.07.02 / Гарасим Адріан Петрович. — Тернопіль, 2003. — 173 с.
2. *Буряк П. Ю.* Інтегровані корпоративні структури в підприємстві України / П.Ю.Буряк // Фінанси України. — 2003. — № 9. — С. 50—61
3. *Скопенко Н.С.* Формування та розвиток інтегрованих об'єднань в АПК України: [монографія] / Н.С. Скопенко — К.: НУХТ, 2012. — 266 с.
4. *Ніценко В.С.* Теоретичні засади функціонування вертикально-інтегрованих структур в агропромисловому комплексі / В.С. Ніценко // Економіка АПК. — 2014. — №2. — С. 63—69.
5. Про холдингові компанії в Україні: Закон України від 15.03.2006 р. №3528-IV [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3528-15>.
6. *Мартин А.* Захист економічної конкуренції у сільськогосподарському землекористуванні: переваги і недоліки агрохолдингів / А. Мартин // Землевпорядний вісник. — 2010. — № 8. — С. 26—32.
7. *Данкевич А.Є.* Організаційно-економічні засади розвитку агрохолдингів / А.Є. Данкевич // Економіка АПК. — 2012. — № 1. — С. 139—147.
8. *Лупенко Ю.О.* Агрохолдинги в Україні та посилення соціальної спрямованості їх діяльності / Ю.О. Лупенко, М.Ф. Кропивко // Економіка АПК. — 2013. — № 7. — С. 5—21.

9. Топ 100 латифундистов України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://latifundist.com/rating/top100#80>.

10. Електронне корпоративне видання «УЛФ онлайн», вересень 2014 р.

11. *Макаренко П.М.* Теорія і практика державного регулювання в аграрній сфері: [монографія] / П.М. Макаренко — К.: Інститут аграрної економіки УААН, 2009. — 636 с.

Reference

1. *Garasym A.* Forming and efficiency of computer-integrated productions is in a molokoproduktovomu subcomplex AIC: dissertation ... kand. economic of sciences / A. Garasym. — Ternopil, 2003. — 173 p. [in Ukrainian]

2. *Buryak P.* The integrated corporate structures are in the enterprise of Ukraine / P. Buryak // Finances of Ukraine, 2003. — №9. — P. 50—61 [in Ukrainian]

3. *Skopenko N.* Forming and development of the integrated associations is in AIC of Ukraine [monograph] / N. Skopenko. — K. : NUHT, 2012. — 266 p. [in Ukrainian]

4. *Nitsenko V.* Theoretical principles of functioning of the apeak-integrated structures are in an agroindustrial complex / V. Nitsenko // Economy of AIC. — 2014. — №2. — P. 63—69. [in Ukrainian]

5. About holding companies in Ukraine: Law of Ukraine from 15.03.2006. №3528-IV [Electronic resource]. — Access mode: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3528-15>. [in Ukrainian]

6. *Martyn A.* Defence of economic competition in agricultural land-tenure: advantages and lacks of the agrarian holdings/ A.Martyn // Landed organization announcer. — 2010. — № 8. — P. 26—32. [in Ukrainian]

7. *Dankevich A.* Organizationally-economic principles of the agrarian holdings development / A. Dankevich // Economy of AIC. — 2012. — № 1. — P. 139—147. [in Ukrainian]

8. *Lupenko Y.* Agrarian holdings in Ukraine and strengthening of social orientation of their activity / Y. Lupenko, M. Kropivko // Economy of AIC. — 2013. — № 7. — P. 5—21. [in Ukrainian]

9. Top of 100 latifundists of Ukraine [Electronic resource]. — Access mode: <http://latifundist.com/rating/top100#80>. [in Ukrainian]

10. Electronic corporate edition «ULF online», September, 2014. [in Ukrainian]

11. *Makarenko P.* A theory and practice of government control are in an agrarian sphere: [monograph] / P.Makarenko. — K.: Institute of agrarian economy UAAS, 2009. — 636 p. [in Ukrainian]

Статтю подано до редакції 16.12.14 р.